

سیمای پژوهش در خصوص تکلیف شب

در جهان امروز

معرفی مقاله

نوشته: دکتر نادرقلی قورچیان

این مقاله به پژوهش و تعمق در خصوص تکلیف شب، به عنوان مهم‌ترین مسئله در نظام تعلیم و تربیت، پرداخته و به کنکاش منسجم آن در حوزه علوم تربیتی همت نموده است.

در راستای پژوهش فوق، ادبیات ۱۶ ساله اخیر حوزه علوم تربیتی در خصوص تکلیف شب مورد استفاده واقع گردیده است.

نگارنده نخست ابعاد تاریخی تکلیف شب را در فرایند تعلیم و تربیت ترسیم نموده، و سپس به طبقه‌بندی انواع و اهداف تکلیف شب پرداخته و سرانجام اثرات تکلیف شب را در موفقیت تحصیلی و تجربیات یادگیری تحلیل نموده است.

در پایان مقاله نگارنده با حداقت خاص به توصیه‌های کاربردی در خصوص تکلیف شب در نظام آموزش کشور، بالاخص در آموزش و پرورش پرداخته است.

این مقاله توسط آقای دکتر نادرقلی قورچیان، عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی تهیه و در اختیار فصلنامه قرار گرفته است؛ که بدینوسیله از ایشان قدردانی می‌شود.

آغاز:

با خویشتن خویش در این اندیشه بودم که چگونه سیمای تکلیف شب به عنوان یک فعالیت آموزشی، به عنوان عامل نفوذ فرآیند مدرسه در خانه، به عنوان ادامه کار کلاس و وظایف خارج از کلاس، به عنوان یک کار مشغول کننده و پرکننده اوقات فراغت، به عنوان یک مسأله بسیار حیاتی، جدی، همه گیر و در عین حال غامض در فرآیند تعلیم و تربیت، ترسیم نمایم، که در آن جامعیت امر ملحوظ شده باشد. بنابراین منابع نسبتاً جامعی در این خصوص یعنی منابع مرکز اطلاعات تربیتی^۱، فهرست مجلات معاصر در تعلیم و تربیت^۲ و منابع در تعلیم و تربیت^۳ مراجعه کردم و تمامی اسناد، مأخذ و منابع بین المللی مربوط به تکلیف شب را در مقطع ۱۵ سال گذشته، یعنی از اوایل سال ۱۳۵۴ (۱۹۷۵ میلادی) تا اوایل سال ۱۳۷۰ (۱۹۹۱ میلادی) مورد مطالعه و مذاقه قرار داده و به تشریح و ترسیم یک چهارچوب نظری پژوهشی در ابعاد متفاوت تکلیف شب پرداختم.

امید است که این پژوهش به عنوان پایگاهی در شناخت حوزه معرفتی علوم تربیتی کشور قلمداد گردیده، موجبات تغییرات حرکت آفرین تربیتی در نظام آموزش و پرورش میهن اسلامی را فراهم آورد.

۱ - نظری گذرا بر ابعاد و مسائل تکلیف شب:

از تکلیف شب به عناوین مختلف یاد می شود. برخی آن را عامل فعالیت، تمرین، تثبیت و خلاقیت آموزشی تلقی نموده، بعضی آنرا یک مصیبت می خوانند و گروهی دیگر آن را عامل تزلزل خانواده و تضاد والدین می دانند، افراطیون از آن به عنوان یک هیولای تربیتی که عامل ضایع کننده تمایلات، رغبتها و استعدادها در عصر موج سوم^۴ است، ذکر کرده، آن را عامل اساسی شکنجه روانی محصلان می دانند.

صحبت از شکنجه روانی شد، اجازه دهید که با هم رنجنامه یکی از والدین را که خود نیز از دیران آموزش و پرورش می باشند، در خصوص تکلیف شب عیناً نقل کنم.

"معاونت محترم ...

احتراماً، پس از عرض سلام

متأسفانه معلمان تقریباً بدون استثناء در مورد تکلیف شب بچه ها را متاذی و ناراحت و خسته دارند و علی رغم تعیین میزان تکلیف شب در کتاب، اغلب رونویسی چندباره از روی درس تکلیف می شود؛ به طوری که کودکان در منزل در طول سال تحصیلی رنگ آسایش و آرامش را نمی بینند و حتی برای جمعه ها تکلیف را دو یا سه برابر می کنند که نکند در روز جمعه بچه تعطیل یا تلویزیون تماشا کند و یا به مهمانی برود و یا اگر روز جمعه خود را به استراحت و تفریح پرداخت لااقل روحیه اش ناراحت و مکلف باشد. من چهار فرزند دارم و هر ساله با وجود تغییر و بارها تعویض محله سکونت و مدرسه، بدون استثناء برای هر چهار فرزندم این مسأله تکرار شده است، به حدی که عرض می کنم همه معلمان لااقل در

مشهد بچه‌ها را اذیت می‌کنند، حتی تا جایی که امشب ۷۰/۷/۹ متوجه شدم چون هنوز به بچه‌ها - کتاب درسی نداده‌اند، معلم محترم روی تابلو درس را نوشته و از - بچه‌ها خواسته است تا رونویسی کنند و شب از روی آن بنویسند که نکند چند شبی کم کاری داشته باشند و بگذریم که کودک بایستی برای نوشتن هر کلمه چند برگ دفترش را ورق بزند و خط را پیدا کرده، کلمه بعدی را به خاطر بسپارد و پس از برگشت آن را بنویسد. همین است که بچه‌ها فقط اول مهر ذوق و شوق رفتن به مدرسه را دارند و پس از گذشت چند هفته، آرزوی تعطیلی دارند (باز خوب است که با دفترچه‌های مخصوص، مسأله عید نوروز بچه‌ها حل شده است). خواهشمندم اقدامی جدی، مقتضی و فوری در جهت حل این مشکل عمومی بنمایند که بچه‌ها در شکنجه‌اند."

امضاء: ا-خ

غم‌نامه فوق مبین واقعیتی دردناک از وضعیت تکلیف شب در کشور ماست. واقعیتی که اگر خوب شناخته شود به طور جدی به عنوان یکی از مسائل اساسی و حیاتی تعلیم و تربیت کشور تلقی گردد و یک بسیج پژوهشی و تربیتی در مورد آن انجام گیرد، در این صورت است که می‌توان به مدد یافته‌ها لباسی از تکلیف شب دوخت که متناسب با اندام و شخصیت نونهالان میهن اسلامی گردد. در مقابل این غم‌نامه، در برخی از مدارس ایالات متحده، با ایجاد یک شبکه پاسخگویی به مسائل تکلیف شب، از طریق خطوط تلفن در مدرسه (به مثابه ایستگاههای آتش‌نشانی که همواره با استفاده از سیستم هشدار دهنده تلفنی آماده خدمت فوری و اضطراری هستند) به رفع معضلات دانش‌آموزان (اکثر دانش‌آموزان در منازل تلفن دارند) و والدین آنان در خصوص مسائل تکلیف شب مبادرت ورزیده‌اند. در این شبکه به عنوان مثال، ۲ معلم ریاضی، ۲ معلم علوم، ۲ معلم ادبیات، ۲ معلم علوم اجتماعی و... در زمان تعطیلی مدارس یعنی از ساعت ۴ الی ۸ بعد از ظهر در دفتر مدرسه به عنوان کشیک و راهنمایی‌کننده مسائل تکلیف شب به حالت آماده‌باش تلفنی بسر می‌برند. گفتنی است که قبلاً کلیه معلمان و دبیران، آموزش مخصوص چگونگی پاسخگویی از طریق تلفن را در خصوص مسایل تکلیف شب فرا گرفته و با قواعد و آیین‌نامه‌های آن آشنا گشته، تا آنها را در عمل مرعی دارند. ضمناً خط مشی کلی بر این منوال است که معلمان کشیک تکلیف شب، صرفاً موظف به راهنمایی و کمک در حد راهگشایی (کاتالیزور) به دانش‌آموزان و والدین آنان هستند.^۵

از این دو مورد رنج‌نامه و یاری‌نامه تکلیف شب که بگذریم، باید اذعان نمود که در حوزه معرفتی علوم تربیتی، توافق و وحدت نظر دهه‌های گذشته در خصوص اثرات تکلیف شب در هم شکسته و طیف بسیار وسیع و متضادی پدیدار گشته است. علاوه بر این، سیستمهای موازی تکلیف شب با پیشرفت تکنولوژی نسل دوم یعنی کامپیوترهای لیزری، کامپیوترهای خانگی، کابل‌های تلویزیونی، نوارها و دیسکهای ویدیویی، نفوذ و دخول خود

را همزمان با تکلیف شب در منازل بیشتر نموده، ما شاهد نزدیک تر شدن فاصله بین خانه و مدرسه شده‌ایم. علی‌رغم پیشرفت سیستمهای موازی تکلیف شب در منازل و تحقیقات منسجم در خصوص ابعاد تکلیف شب، معذالک سؤالات اساسی همچنان در امر تکلیف شب به قوت خود باقی و مطرح هستند.

آیا تکلیف شب یک ضرورت تربیتی است؟ آیا تکلیف شب فاجعه یا یک موهبت تربیتی است؟ اهداف اساسی تکلیف شب کدام هستند؟ انواع تکلیف شب چه هستند؟ کدامیک از آنها در فرآیند آموزش از کارآیی بیشتر برخوردار هستند؟ آیا کارآیی تکلیف شب در مقاطع مختلف تحصیلی یکسان می‌باشد؟ چه نوع معلمانی تکلیف بیشتر می‌دهند؟ معلمان چه نوع تکلیفی را بیشتر می‌دهند؟ والدین، مدیران، دانش‌آموزان و متخصصان چه طرز تفکری در خصوص کارآیی تکلیف شب دارند؟ ارتباط بین تکلیف شب و موفقیت تحصیلی چیست؟ آیا به همه دانش‌آموزان یک کلاس، یک نوع تکلیف باید داده شود؟ آیا باید تکلیف شب را انفرادی کنیم؟ مقدار تکلیف شب چقدر باید باشد؟ در چه سنی تکلیف شب به عنوان امر یادگیری تلقی می‌گردد؟ چه کسی یا چه کسانی مسئول تعیین مقدار تکلیف شب هستند؟ چه کسی یا چه کسانی مسئول راهنمایی، هدایت و تصحیح تکلیف شب هستند؟ بافت تکلیف شب در کتب درسی چگونه باید باشد؟ شیوه آموزش ابعاد تکلیف شب در نظام تربیت معلم چگونه باید باشد؟ اثرات غیردرسی تکلیف شب چیست؟ آیا باید جدول هفتگی انجام تکلیف شب در مدرسه تدوین و مقرر گردد؟ و... متأسفانه پس از تحقیقات منسجمی که در خصوص تکلیف شب صورت گرفته (نخستین تحقیق سیستماتیک در سال ۱۸۴۲ در کشور انگلستان صورت گرفت)^۱، هنوز به طور قاطع به سؤالات فوق‌الکلام پاسخ داده نشده و برخی از سؤالات نیز بدون پاسخ مانده‌اند.

معذالک جمع‌بندی تحقیقات ۱۵۰ ساله گذشته در امر تکلیف شب شاید بتواند برای رسیدن به پاسخهای معین مددکار و راهگشا باشد و امید است که پژوهش معاصر به عنوان راهنمای نردبان شناخت و محرک تحقیقات بومی توسط استادان، کارشناسان، معلمان و دل‌سوختگان تعلیم و تربیت در داخل کشور تلقی گردیده، آنها به غنای پشتوانه تجربی جهت حل مسائل تکلیف شب بپردازند.

۲- سیر تحول جایگاه تاریخی تکلیف شب در فرآیند تعلیم و تربیت:

الف - در جهان

پژوهش در خصوص تکلیف شب بیانگر این واقعیت است که از نظر قدمت تاریخی انجام تکلیف شب مترادف با آغاز آموزش بود. و مطالعات نوین منسجم در خصوص آن به سال ۱۸۴۲ میلادی باز می‌گردد. در این خصوص پرفسور گوردن^۷ می‌نویسد که: "تکلیف شب به عنوان یک موضوع تربیتی در سال ۱۸۴۲ مورد مباحثه متخصصان علوم تربیتی در انگلستان قرار گرفته است و در سال ۱۸۹۲ در نخستین شماره‌های دایرة‌المعارف تعلیم و

تربیت آمده است که بچه‌های کمتر از ۹ سال آماده نیستند که تکالیف جدیدی در خانه انجام دهند بنابراین هیچگونه تکلیفی نباید در منزل داده شود.^۸

سیمای تکلیف در اوایل قرن بیستم جهتی خاص پیدا می‌کند و آن بدان جهت بود که "ذهن انسان را به مثابه عضله‌ای فرض می‌کردند که می‌تواند به وسیله تمرینهای ذهنی^۹ یا حفظ کردن تقویت شود. و از آنجا که عمل حفظ کردن می‌توانست در منزل صورت گیرد، بنابراین تکالیف مدرسه به عنوان موضوع مثبتی تلقی می‌شد."^{۱۰}

بدین ترتیب تکلیف شب با پشتوانه علمی راهی مدارس شد و جزء لاینفک آن گردید. این طرز تلقی نسبت به تکلیف شب ادامه داشت تا محققان در صدد بررسی تجربی پیرامون تکلیف شب پرداختند. "نخستین پژوهش تجربی^{۱۱} در سال ۱۹۰۴ میلادی در آلمان صورت گرفت^{۱۲} و در سال ۱۹۱۳ میلادی پژوهشی توسط مجله خانمهای خانه‌دار^{۱۳} صورت گرفت و با مدیران اداری، پزشکان و والدین در خصوص اثرات تکلیف شب در کشور آمریکا مصاحبه و نظرخواهی شد و نتایج آن در مجله درج و قویاً توصیه گردیده که تکلیف شب باید در مدارس دولتی متوقف شود."^{۱۴}

پژوهش مذکور در سال ۱۹۱۳ میلادی مبدأ و مدخل مباحثات منسجم در خصوص کاهش یا افزایش تکلیف شب در قلمرو و فرآیند تعلیم و تربیت تلقی گردیده، موجب مجادلات و محرک بسیاری از پژوهشها شد که در این خصوص می‌توان تحقیقات برد^{۱۵} در سال ۱۹۱۹، سایمونیز^{۱۶} در سال ۱۹۲۱ و دیناپولی^{۱۷} در سال ۱۹۳۷ در امر تکلیف نام برد. بیشترین محور پژوهشهای فوق حول مفهوم تمرین^{۱۸} و تثبیت در امر یادگیری تکلیف شب بود. همان مفهومی که از اوایل دهه اول قرن بیستم در مدارس راه یافته بود. تا اینکه در سال ۱۹۲۹ کتاب مشهور دیویی^{۱۹} تحت عنوان "منابع علم تعلیم و تربیت"^{۲۰} چاپ و در دسترس عموم قرار گرفت. در آنجا دیویی از حاکمیت روش علمی^{۲۱} به عنوان بهترین روش خلاق و حساب شده یاد کرده، بر جنبه‌های پویایی و تداوم امر تعلیم و تربیت تأکید ورزیده، و جنبه‌های مکانیکی را مطرود دانست. تقریباً بذریچین نهضتی را ثورانداک^{۲۲} در سال ۱۹۱۰ در نخستین شماره مجله روانشناسی تربیتی به طور علمی کاشته، موجبات نضج طرز تفکر علمی را در دنیای تعلیم و تربیت فراهم ساخت که بعدها بوییت^{۲۳} (۱۹۱۸)، چارتر^{۲۴} (۱۹۲۳)، هراب^{۲۵} (۱۹۳۲) با آثار خود به تقویت آنها پرداخته، سرانجام با مرجعیت تربیتی دیویی، زمینه حاکمیت روشهای علمی را در مدارس بوجود آوردند^{۲۶} و یکی از نتایج آن کم‌رنگ شدن انجام تکراری تکالیف شب و جانشین شدن روش حل مسأله بوده است^{۲۷} و به قول اتو^{۲۸} تکلیف شب از درجه اعتبار و مطلوبیت ساقط گشت.^{۲۹} این امر تا اوایل دهه ۱۹۴۰ ادامه داشت در اواسط دهه ۱۹۴۰ میلادی تأکید زیادی بر روی فعالیتهای فوق برنامه درسی^{۳۰} بعمل آمد و تکلیف شب مورد غفلت قرار گرفت و این امر بالاخص در ایام جنگ کره (۱۹۵۳ - ۱۹۵۰) صادق بود. در اوایل دهه ۱۹۵۰ فعالیت دانش آموزان در باشگاههای ورزشی، سازمانها و انجمنهای داوطلب کمک به مصدومین

جنگی، جانشین انجام تکلیف شب در منزل شد. تا اینکه دولت روسیه در ماه اکتبر ۱۹۵۷ میلادی اولین سفینه فضایی به نام اسپوتنیک^{۳۱} را به فضا پرتاب نمود و در مسابقات فضایی از سایر ملل بخصوص ایالات متحده آمریکا پیشی گرفت که این امر یک حالت نوین و نارضایتی در اکثر مردم آمریکا بوجود آورد. و آنان علل اساسی عقب افتادگی خود را در نظام آموزش و پرورش جامعه جستجو کردند و به دنبال این امر، کنفرانسها و کمیته‌های بسیاری تشکیل دادند و در صدد تجدید نظر اساسی در برنامه‌ها و محتوای آموزشی برآمدند از جمله این کنفرانسها، کنفرانس معروف ودز - هول^{۳۲} بود که در سال ۱۹۵۹ در کیب‌کاد^{۳۳} با شرکت ۳۵ تن از دانشمندان طراز اول و متخصصان تعلیم و تربیت تشکیل شد و خواستار تجدید نظر بنیادی در روشها و محتوای متون کتب و آموزش و تکنولوژی مدرن شدند و یکی از توجهات محوری نیز امر تکلیف شب بود که تصور عامه بر این بود که به قول کوپر^{۳۴} می‌توانست موجبات تسریع کسب دانش گردد.^{۳۵} و بدین ترتیب به دنبال پرتاب اسپوتنیک^{۳۶} مجدداً نهضت بازگشت به تکلیف شب تقویت گردید و مانند اوایل قرن بیستم فشار بیهوده‌ای توسط افکار عمومی بر انجام تکالیف شب در منازل رایج گردید که از آن می‌توان به عنوان رنسانس^{۳۷} اول یا تجدید حیات در امر تکلیف شب یاد کرد و موجبات افزایش تکلیف شب در مدارس و بالا رفتن استانداردهای پذیرش دانشجویان در دانشگاهها گردید.

انجام تکلیف شب تا اواخر دهه ۱۹۶۰ به طور جدی ادامه داشت و جنگ ویتنام (۱۹۷۵ - ۱۹۶۸) نیز بر پیکره تعلیم و تربیت و بالاخص در امر تکلیف شب اثر گذاشت و محور تأکید از تکلیف شب را بر بهداشت روانی^{۳۸} شاگردان تغییر جهت داد و به تکلیف شب در این زمان به عنوان وسیله - هدف^{۳۹} نگاه شد و هدف غایی تکلیف شب برتری و اعتلای آکادمیکی^{۴۰} و تحصیلی^{۴۱} بود و بتدریج در دهه پایانی ۱۹۷۰ میلادی و در دهه نخستین ۱۹۸۰ میلادی، با اشاعه جنبش و تفکرات مطالعه در منزل، نتایج منفی آزمایشهای تجربی در تعلیم و تربیت، نهضت مدرسه‌زدایی ایلچ، آثار جنگ ویتنام، اشاعه سیستمهای موازی آموزش، تولید انبوه رسیدن وسایل کمک آموزشی، گسترش و تنوع برنامه‌های تلویزیونی، و تکنولوژیکی و پیدایش تفکرات چپ‌گرایانه، از جمله عوامل فشار بودند که انجام تکلیف شب را در منازل سست تر کرد. و زمینه تحقیقات ملی و سراسری به رهبری دکتر بل و همکارانش را در خصوص تعلیم و تربیت کشور فراهم کردند. در سال ۱۹۸۳ میلادی دکتر بل^{۴۲} و همکارانش، نتایج پژوهشها را در گزارشی تحت عنوان "ملتی در معرض خطر"^{۴۴} در اختیار عامه مردم ایالات متحده قرار داده‌اند، و قویاً به توصیه انجام تکلیف شب توسط دانش‌آموزان پرداختند. بدین ترتیب مجدداً دومین رنسانس در انجام امر تکلیف شب پدیدار گشت و خون و روح جدیدی بر پیکره ضعیف تکلیف شب در فرایند تعلیم و تربیت جاری و دمیدن گرفت و به دنبال این رنسانس متخصصان حوزه علوم تربیتی در صدد ترسیم سیمای تکلیف شب پرداخته و پژوهشهای متعددی صورت گرفت.

از جمله این پژوهشها می توان از تحقیقات پرفسور نور^{۴۵} از سال ۱۹۰۰ تا سال ۱۹۷۹، فرایزن^{۴۶} از سال ۱۹۲۳ تا سال ۱۹۷۹، ریکار^{۴۷} ۱۹۸۲، پرفسور استرودر^{۴۸} ۱۹۸۴، پرفسور بیللی و فویل^{۴۹} ۱۹۸۹، کوپر^{۵۰} ۱۹۸۹ و دوایل باربر^{۵۱} تا سال ۱۹۹۰ میلادی نام برد. آنان در کنکاش این بوده اند که به یک جمع بندی از تحقیقات دست یافته، با ارائه یک چهارچوب نظری و راهنمای عمل در خصوص ابعاد تکلیف شب برای دست اندرکاران تربیتی، پاسخگوی معضلات و سؤالات اساسی مطروحه در امر تکلیف شب باشند.

ب: در ایران

بررسی حوزه معرفتی علوم تربیتی در خصوص تکلیف شب در کشور نشان می دهد که ما فاقد تحقیقات و کارهای مطالعاتی در این مهم هستیم. پژوهش و بررسی اخیر (۱۳۷۰) که توسط آقای صفارپور با همکاری دکتر علی اکبر سیف صورت گرفته نشان می دهد که تحقیقات منسجمی در این خصوص صورت نگرفته است، معذالک چند تحقیق و بررسی به عمل آمده است که در اینجا به اختصار نقل می گردد:

۱- در زمینه انجام تکالیف درسی دانش آموزان دوره ابتدایی، در واحد نظارت و ارزشیابی دفتر آموزش کودکانی و ابتدایی وابسته به دفتر معاونت آموزشی در تیرماه ۱۳۵۷، پژوهشی تحت عنوان "تحقیقی در زمینه تکالیف درسی دانش آموزان دوره ابتدایی" انجام یافته است در این تحقیق اظهار نظر دانش آموزان کلاسهای چهارم و پنجم ابتدایی، آموزگاران پایه های مختلف ابتدایی، و اولیای دانش آموزان پایه های مختلف ابتدایی در باره تکلیف شب گردآوری شده است. در این بررسی پرسشهای زیر مطرح گردیده است:

- لزوم یا عدم لزوم انجام تکالیف شبانه
- رابطه انجام تکلیف شبانه با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان
- مدت فعالیت برای انجام تکلیف شب
- مشکلات و دلایل عدم انجام تکلیف شب
- رسیدگی یا عدم رسیدگی به تکلیف دانش آموزان در مدرسه
- نحوه کنترل تکلیف شبانه در مدرسه
- چگونگی نظارت والدین در انجام تکلیف دانش آموزان
- اولویت انجام تکلیف در نظر آموزگاران
- دیدگاه خانواده در مورد تکلیف شبانه دانش آموزان
- پاسخ پرسشهای بالا به صورت «بلی»، «خیر» یا بدون جواب طبقه بندی شده و یا تعداد و درصد وضعیت هر یک از پرسشها به صورت جداول ارائه گردیده است. در پایان بررسی نیز پیشنهادهائی در زمینه اهداف انجام تکلیف درسی، چگونگی تعیین تکلیف و ارزشیابی تکلیف مطرح گردید و بصورت نشریه شماره ۴ در ۵۶ صفحه منتشر شده است.

۲- بررسی جامعی توسط مؤسسه روانشناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران در سال ۱۳۶۵ بر روی ۲۸۸۲ دانش آموز پنجم ابتدایی مدارس تهران انجام یافته که در آن، بررسی علل مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مورد تحقیق قرار گرفته است. در یکی از پرسشنامه‌های تحقیق، چند سؤال در زمینه تکلیف درسی نیز مطرح شده است:

- معمولاً تکلیف درسی را در منزل از ساعت ... تا ... انجام می‌دهید؟
- آیا کسی در منزل برای انجام تکلیف درسی به شما کمک می‌کند؟ بلی خیر
- فکر می‌کنید به کمک و راهنمایی در انجام تکلیف درسی احتیاج دارید؟

بلی خیر

- چه کسانی در انجام تکلیف درسی به شما کمک می‌کنند؟ پدر مادر خواهر برادر
دوستان آشنایان

یافته‌های تحقیق یادشده در باره پرسش نخستین نشان می‌دهد که مدت انجام تکلیف درسی نزد دانش آموزان با برنامه‌های تحصیلی گوناگون (کسانی که همیشه صبح به مدرسه می‌روند، کسانی که یک هفته در میان صبح یا عصر به مدرسه می‌روند و کسانی که همیشه عصر به مدرسه می‌روند) از ۴۹ دقیقه تا ۱۲۶ دقیقه در نوسان است.

همچنین نتایج تحقیق در باره پرسش دوم نشان می‌دهد که ۶۴/۴ درصد دانش آموزان غالباً یا همیشه در انجام تکلیف درسی به کمک خانواده نیاز دارند و ۳۳/۲ درصد دانش آموزان اظهار نموده‌اند که به کمک دیگران نیازی ندارند. در مورد سؤال سوم و چهارم یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که همه دانش آموزان به کمک اعضای خانواده و دوستان و آشنایان در انجام تکلیف درسی نیاز دارند. ضمناً سهم هر یک از اعضای خانواده و دوستان و آشنایان در این تحقیق به صورت درصد ارائه گردیده است (پدر ۶/۸ درصد، مادر ۶/۷ درصد، خواهر ۱۳/۱ درصد، برادر ۸/۸ درصد ترکیب اعضای خانواده ۶۰/۶ درصد و سهم دوستان و آشنایان ۴ درصد) که نشان می‌دهد بیشترین سهم در کمک به انجام تکلیف درسی دانش آموز مربوط به ترکیب اعضای خانواده می‌باشد.

۳- بررسی، تأثیر انجام تکلیف درسی و میزان آن بر پیشرفت تحصیلی دانش آموز مقطع چهارم ابتدایی شهرستان دزفول در درس املای فارسی (به عنوان پایان‌نامه آقای حسین الهام پور برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته برنامه‌ریزی درسی در مرداد سال ۱۳۶۸)، نیز تحقیق دیگری در مورد تکلیف شب می‌باشد. محقق در رساله خود تأثیر انجام تکلیف درسی در موفقیت تحصیلی دانش آموزان را در درس املا مورد بررسی قرار داده است. و با استفاده از ۴ گروه و طرح پرسشهایی در زمینه‌های تکلیف درسی و با بهره‌گیری از روشهای آماری به نتایجی دست یافته و بر مبنای آن به توصیه‌های ذیل پرداخته است:

- توصیه می‌شود که به دانش آموزان تکلیف درسی داده شود.
- توصیه می‌شود که در تعیین میزان انجام تکلیف درسی به دلیل اینکه در نحوه انجام

آن تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد، به دانش‌آموزان نقش بیشتری داده شود و نظر آنها در تعیین میزان و نحوه انجام این تکالیف خواسته شود. این رساله در ۵۹ صفحه تدوین گردیده است.

۴- جزوه‌ای تحت عنوان «جزوه تکلیف» توسط آقای حسن کشوردوست در گره‌های آموزشی بخش کهریزک شهر ری در ۱۴ صفحه تهیه و تنظیم گردیده است که این جزوه تحقیقی نبوده بلکه برداشتی از کتابهای مختلف می‌باشد و در پایان جزوه منابع مورد استفاده ارائه گردیده است.

در این جزوه توصیه‌هایی در جهت اهداف، میزان و مقدار، نحوه انجام، علل انجام ندادن، چگونگی برخورد با دانش‌آموزانی که تکالیف خود را انجام نمی‌دهند و نحوه کنترل تکالیف، شده است.

۵- در جزوه شماره ۱۹ (علوم تربیتی) مبحث روش تدریس مربوط به دفتر همکاری حوزه و دانشگاه صفحه ۵۳ در مورد نقش معلم در تکلیف منزل توصیه‌های زیر آمده است: مهمترین وظیفه معلم راهنمایی دانش‌آموزان و روشن کردن نحوه کار آنهاست. تکالیف درسی نباید در حدی باشد که تمام وقت دانش‌آموز را بگیرد مخصوصاً در کلاسهای که چند معلم تدریس مواد مختلف را به عهده دارند، تبادل نظر و هماهنگی بین معلمان ضروری است.

- تکالیف درسی نباید جنبه تحمیلی داشته باشد.
- نحوه برخورد معلم در تعیین تکلیف باید طوری باشد که موجب اضطراب دانش‌آموز نشود.

- بهتر است معلمان تکالیف را به دو صورت الزامی و اختیاری تعیین کنند^{۵۲}.
۶- در سال تحصیلی ۷۰-۶۹ کارشناس محترم آقای صفارپور و همکارانش پژوهشی را تحت عنوان «بررسی نحوه برخورد معلم، کتابهای درسی و دستورالعملهای صادره از سوی وزارت آموزش و پرورش با مسأله تکلیف شب دانش‌آموزان در پایه‌های اول و دوم و سوم دوره ابتدایی شهر تهران انجام دادند که در اینجا چکیده نتایج تحقیق به قلم ایشان نقل می‌گردد،

«هدف از تحقیق حاضر، بررسی وضعیت تکلیف شب در پایه‌های اول و دوم و سوم ابتدایی است در سه بعد معلم، کتابهای درسی، و دستورالعملهای صادره از سوی وزارت آموزش و پرورش بوده که در راستای بررسی این وضعیت، ۱۷ سؤال تحقیق مطرح گردید. بررسی نظرات معلمان از طریق مصاحبه با آنها، بررسی دفترچه‌های یادداشت دانش‌آموزان و بررسی پرسشنامه‌های تنظیمی توسط ۳۴۵ نفر گروه نمونه آماری از معلمان شهر تهران انجام شد.

بررسی وضعیت تکلیف شب در کتابهای درسی و دستورالعملهای صادره از سوی وزارت آموزش و پرورش از طریق مطالعه کتابهای درسی کلیه پایه‌های اول، دوم، و سوم

ابتدایی و کلیه کتابهای راهنمای معلم پایه‌های مذکور و روش تدریس دروس مختلف مراکز تربیت معلم و دانشسرای تربیت معلم و بخشنامه‌ها و آیین‌نامه‌ها انجام گردید. نتایج بررسیهای نظارت معلمان نشان می‌دهد که اهداف، محل انجام، میزان نقش، راههای اصلاح و بررسی تکالیف از نظر اکثریت آموزگاران روشن می‌باشد و محاسبات آماری نشان می‌دهد که هیچگونه تفاوتی بین اکثریت معلمان از نظر موارد بالا وجود ندارد. نتایج بررسی کتابهای درسی نشان می‌دهد که در کتابهای فارسی و علوم تجربی پایه اول دستور صریحی تحت عنوان تکلیف درسی دیده نمی‌شود. و در بقیه کتابهای پایه‌های اول و دوم و سوم تکلیف درسی وجود دارد. نتایج بررسی تکالیف درسی کتابهای درسی و تکالیفی که معلمان تعیین می‌کنند نشان می‌دهد که بین تکالیفی که معلمان تعیین می‌کنند و تکالیف کتابهای درسی تفاوت وجود دارد.

ضمناً نتایج بررسیها در رابطه با کتابهای راهنمای معلم و روشهای تدریس در مراکز تربیت معلم نشان می‌دهد که در این کتابها در رابطه با تأثیر تکلیف شب در نگرش دانش آموزان به مدرسه و نیز برخورد با دانش آموزانی که تکلیف شب خود را انجام نمی‌دهند، توصیه‌هایی به معلمان نشده است، ولی در بقیه موارد مربوط به سؤالات تحقیق از قبیل (اهداف، محل انجام، میزان و ...) توصیه‌هایی شده است.

۷- تحقیقی در بهار سال ۱۳۷۰ توسط آقای حیدرعلی جلیلی و همکارانش با نظارت آقای سیدعلی طباطبایی تحت عنوان "پژوهش در زمینه چگونگی تعیین تکلیف درس در دوره ابتدایی و اثرات آموزشی آن" صورت گرفته است که نتایج آن هنوز اعلام نگردیده است.

۸- طرح مقدماتی بررسی مسائل مربوط به انجام تکالیف درسی خارج از مدرسه نزد دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی که توسط آقای دکتر مرتضی نصفت دز بهمن ماه ۶۹ ارائه گردیده و طرح اساساً یک برنامه داده‌پردازی تحلیلی است که بر اساس پژوهش در خصوص مسائل کارکرد تحصیلی که بخش کوتاهی از آن به مسائل تکالیف شب ارتباط دارد و در سال ۵- ۱۳۶۴ اجراء شده است، می‌باشد. که نتایج آن هنوز اعلام نگردیده است.

۹- ضمناً جهت اجرای تحقیقات منسجم در خصوص تکلیف شب، مرکز تحقیقات آموزشی وزارت آموزش و پرورش، کمیته عالی نظارت بر انجام تحقیق در خصوص تکلیف شب را تشکیل داد و تحقیقات چندی در این امر مراحل مقدماتی خود را طی می‌کند که امید است نتایج آنها یک چهارچوب نظری با پشتوانه تجربی جهت راهگشایی مسائل تکلیف شب در داخل کشور را فراهم آورد.

الف: اهداف تکلیف شب

یکی از آخرین مطالعات منسجمی که در خصوص جمع‌بندی اهداف در خصوص

تکلیف شب صورت گرفته است، تحقیق پرفسور اپستین^{۵۳} است که با وسواس علمی خاصی کلیه اهداف تکلیف شب را با جامعیت خاص در هفت مقوله به شرح ذیل خلاصه و طبقه‌بندی کرده است که امید است مورد نقادی و استفاده علاقمندان به تعلیم و تربیت واقع گردد.

۱- تمرین^{۵۴}

تکالیف به منظور افزایش سرعت، تسلط، تثبیت، حفظ یادگیری و مهارت صورت می‌گیرد.

۲- شرکت فعال^{۵۵}

تکالیف به منظور افزایش درگیری و اشتغال هر دانش‌آموز در فرایند فعالیت‌های یادگیری مورد استفاده واقع می‌گردد.

۳- رشد شخصی^{۵۶}

تکالیف به منظور پرورش حس مسئولیت شخصی، امانت و صداقت، قدرت، مدیریت و زمان‌بندی، اعتماد به خود و تداوم در امر یادگیری بکار بسته می‌شود.

۴- روابط متقابل شاگرد با والدین^{۵۷}

تکالیف به منظور برقراری ارتباط مابین والدین و فرزند در خصوص مهم‌ترین کار در مدرسه و فرایند یادگیری بکار گرفته می‌شود.

۵- خط مشی و مقررات

انجام تکالیف به منظور تأمین دستورات مدیریت، اجرای مقررات مربوط به سیاست کتبی در خصوص کم و کیف تکالیف روزانه و هفتگی صورت می‌گیرد.

۶- روابط عمومی

تکالیف به منظور آگاهی والدین از آنچه که در کلاس درس فرزند می‌گذرد بکار برده می‌شود.

۷- تنبیه

تکالیف به منظور اخطار و هشدار به دانش‌آموز تلقی گردیده و این امر به عنوان یک نوع یادآوری در خصوص انتظاراتی است که شخص معلم از دانش‌آموز در مسائل درسی و رفتار در کلاس از او داشته بکار برده می‌شود.

کاربرد هر یک از اهداف هفتگانه فوق، منجر به یک نوع فعالیت آموزشی و یادگیری می‌گردد.

ب: انواع تکلیف شب

مطالعه منسجم ادبیات در حوزه تکلیف شب نشانگر این امر است که بسیاری از متخصصان در صدد برآمده‌اند که انواع تکلیف شب را طبقه‌بندی کنند. پرفسور لی و پرویت^{۵۸} پس از بررسی و جمع‌بندی پژوهشها، طبقه‌بندی مفید و جامعی از انواع

تکلیف شب را ارائه نموده‌اند، که به طور بسیار وسیع و در طیف گسترده مورد استفاده معلمان، محققان، کارشناسان و علاقمندان به امر تعلیم و تربیت واقع گردیده است.^{۵۹} آنها انواع تکلیف شب را در چهار دسته اصلی یعنی تمرین^{۶۰} آماده‌سازی، آمادگی^{۶۱} امتدادی و بسطی^{۶۲} و خلاقیت^{۶۳} طبقه‌بندی کرده‌اند.

۱ - تکالیف تمرینی

این نوع تکالیف به تقویت مهارت‌ها و دانش‌های کسب شده می‌پردازد و معمولاً به صورت کتبی ارائه می‌گردد و جهت تثبیت یادگیری و فعالیت‌های خواندن و کارهای تمرینی و انفرادی بکار گرفته می‌شود و شاید این نوع تکلیف، به قول دوپل و بابر^{۶۴} از قدیمی‌ترین و با سابقه‌ترین نوع تکلیف شب است، معذالک از لحاظ تأثیرگذاری و سودمندی بر روی شاگردان سؤال‌انگیز است. اکثر تکالیف تمرینی، غیر تخیلی، غیر خلاق، تکراری و کسل‌کننده هستند. البته این بدان معنا نیست که تکالیف تمرینی هرگز نمی‌توانند مورد استفاده واقع گردند. البته مؤثرترین نوع تکالیف آنهایی هستند که از شاگرد خواسته می‌شود که آموخته‌های جدید را با روش شخصی به طور مستقیم به کار ببرند. به عنوان مثال می‌توان از دانش‌آموزانی که اخیراً انواع ابرها را مطالعه کرده‌اند، خواسته شود که عکسهای مجلات قدیمی را در ارتباط با انواع ابرها مورد مطالعه قرار داده، نوع ابرها را مشخص کنند.^{۶۵}

۲ - تکالیف آماده‌سازی و آمادگی:

این نوع تکالیف جهت آماده‌سازی و آماده کردن شاگردان برای درس‌های روز بعد یا روزهای بعد بکار برده می‌شود و معمولاً به صورت مطالعه کتب درسی، مطالعه خارج از کتب درسی، جمع‌آوری مطالب و مواد قبل از کنفرانس در کلاس درس، حفظ کردن، روخواندن و از قبل خواندن درس انجام می‌پذیرد. قصد غائی این نوع تکلیف همانطوریکه پرفسور دوپل و بابر^{۶۶} بیان نموده‌اند، "همانا وادار کردن دانش‌آموزان به کسب زمینه مناسب اطلاعاتی جهت آماده شدن برای درس و مباحثه روز بعد است."^{۶۷} زمانی این نوع تکلیف از سودمندی و کارآیی برخوردار است که "ابتدا رهنمودها، راهنماییها و دستورالعمل‌های لازم در مورد چگونگی و چرایی انجام تکالیف کاملاً برای دانش‌آموزان تبیین گردد و ابتکار عمل، قدرت تخیل و روش شخصی حفظ گردد."^{۶۸}

۳ - تکالیف بسطی و امتدادی^{۶۹}

این نوع تکلیف، به قول پرفسور فویل و ویلی^{۷۰} شاگرد را فراسوی کارها و فعالیت‌های کلاسی سوق داده، موجبات یادگیری ایده‌ها و مهارت‌ها را در موقعیتهای جدید فراهم می‌آورد.^{۷۱} به عنوان مثال درس کلاس ممکن است راجع به ناپلئون باشد، و از دانش‌آموزان کلاس خواسته می‌شود که کتابی را در مورد ناپلئون بخوانند و خلاصه‌ای از

آن را در کلاس ارائه دهند. و یا ممکن است مقاله‌ای از طرف معلم داده شود و از شاگردان خواسته شود مقاله را بخوانند و خلاصه کنند. یا مثلاً معلم فرمهای مخصوص را برای کودکان دبستانی تهیه کند و هنگام دیدن برنامه‌های غیردرسی (تلویزیون) از آنان بخواهد که فرمها را تکمیل و در کلاس بحث کنند.

معمولاً به قول پرفسور فویل و ویلی "تکلیف بسطی" به صورت پروژه‌های طویل‌المدت و از طریق فعالیت‌های حل مسائل، تحقق پیدا می‌کند. پروژه‌های طویل‌المدت و امتداد کارها، موضوعاتی است که در کلاس درس تدریس گردیده، ادامه آن در منزل به صورت فردی انجام می‌گیرد و معمولاً این نوع تکلیف خود انتخابی است مثلاً ساختن هرم، ساختن تپه بم سالیانه و یا پختن یک نوع غذای خاص.^{۷۲}

ضمناً فعالیت‌های حل مسأله در این نوع تکلیف، ممکن است چندین روز یا چندین هفته را در بر گیرد تا تکلیف کامل گردد. گهگاهی از افراد خواسته می‌شود که مسئولیت پژوهش در یک موضوع اجتماعی، علمی، فرهنگی، سیاسی، ادبی یا اخلاقی و ... را که قبلاً در کلاس تدریس شده است، بپذیرند و پس از اتمام تحقیق به کلاس گزارش دهند.

در این نوع تکلیف به قول دویل و باربر^{۷۳} "بر روی تولید"^{۷۴} دانش نه تکرار و تکثیر^{۷۵} دانش استوار بوده درصدد امتداد فعالیت‌های آموزشی به صورت انفرادی در خارج از مدارس می‌باشد.^{۷۶}

این نوع تکلیف می‌تواند به عنوان پیش سازماندهنده^{۷۷} مفاهیم درسی و آموزشی بکار بسته شود.

۴- تکلیف خلاقیتی

فویلی^{۷۸} اعتقاد دارد که "وقتی دانش آموز مفاهیم^{۷۹} و مهارت‌های^{۸۰} مکتسبه در کلاس درس را با هم ترکیب کند و در یک راه یا راه‌های جدید و متفاوت بکار بندد، این نوع تکلیف را تکلیف خلاقیتی گویند. تکالیف خلاقیتی ممکن است به صورت کتبی یا شفاهی و یا به صورت انجام کاری صورت پذیرد. به عنوان مثال ساختن یک مزرعه با چوب‌های مستعمل بستنی، یا حل مسأله خاص و یا بصورت شفاهی از شاگرد سؤال شود چرا هانی بل^{۸۱} برای صعود به قله آلپ از فیل استفاده نمود؟^{۸۲} این نوع تکلیف قدرت خلاقیت، ابتکار شخصی، قدرت تخیل و خودراهبری را در شاگردان پرورش می‌دهد.

البته باید اذعان داشت که این چهار نوع تکالیف همیشه به طور مجزا و منفک به شاگردان ارائه نمی‌شود. گاهی ممکن است شاگرد برای حل یک مسأله (مثلاً معلم از شاگرد می‌خواهد که هنگامیکه با والدینش به تفریح و تعطیلات می‌رود خلاصه‌ای از مسائل قابل مشاهده و تجربیات خود را در درس انشاء به سایر همکلاسانش ارائه دهد). از هر چهار نوع تکلیف برای بسط و خلق ایده خود استفاده کند. معذالک با فراهم آوردن تنوعی از تکالیف مختلف می‌توان موجبات تثبیت، آماده‌سازی، تداوم و خلق مفاهیم و مهارت‌ها را در فرایند

تعلیم و تربیت ایجاد نمود.

ج - اثرات تکلیف شب

در حوزه معرفتی علوم تربیتی در خصوص اثرات تکلیف شب پرفسور دوایل باربر^{۸۳} با وسواس علمی سؤالات اساسی را مطرح کرده‌اند: آیا تکلیف شب واقعاً به یادگیری دانش آموز کمک می‌نماید؟ اگر چنین است میزان بهینه و مطلوب تکلیف شب چقدر است؟ چه نوع تکلیفی بیشترین اثر را دارد؟ اثرات جانبی و یا منفی تکلیف شب چیست؟ و بالاخره ارتباط و رابطه بین سن دانش آموز با نوع و کمیت تکلیف شب چگونه است؟^{۸۴} متخصصان علوم تربیتی با انجام تحقیقات نظری و تجربی در صدد پاسخگویی به سؤالات فوق برآمده‌اند؟ در یکصد سال قبل یعنی در سال ۱۸۹۲ میلادی در نخستین شماره دایرةالمعارف تعلیم و تربیت آمده است که "بچه‌های کمتر از ۹ سال آماده نیستند که تکلیف جدیدی در خانه انجام دهند. بنابراین هیچگونه تکلیفی نباید در منزل داده شود زیرا کارآیی ندارد."^{۸۵}

گلدستین^{۸۶} در سال ۱۹۶۰ میلادی ۱۷ تحقیق تجربی را از سال ۱۹۲۹ تا ۱۹۵۹ مورد مطالعه و مذاقه قرار داد و به این نتیجه رسید که "هنوز مطالعات در خصوص اثرات تکلیف شب بر موفقیت تحصیلی اندک و نا کافی است، معذالک اطلاعات تجربی بیانگر حمایت این امر است که تکلیف شب موجب موفقیت تحصیلی می‌گردد."^{۸۷}

هدجیز^{۸۸} در سال ۱۹۶۴ میلادی کلیه تحقیقات را جمع‌بندی نموده اعلام کرد که "یک ارتباط مثبت بین تکلیف شب و موفقیت تحصیلی وجود دارد."^{۸۹}

لئونارد^{۹۰} در سال ۱۹۶۵ میلادی اعلام کرد که "تحقیقات نشان می‌دهد که روش کار منسجم در خصوص تکلیف شب که دارای راهنمای انجام تکلیف شب و با نقشه همراه بوده است، اثر مثبتی در موفقیت تحصیلی داشته است."^{۹۱}

گود^{۹۲} در سال ۱۹۶۶ میلادی پس از مطالعه کلیه تحقیقات نتیجه‌گیری کرد که "هیچ تکلیفی نباید در سطح ابتدایی به دانش آموزان داده شود مگر اینکه خود آنها داوطلب باشند و تکلیف شب برای بچه‌ها نامناسب و غیر مولد است."^{۹۳}

فریزن^{۹۴} در سال ۱۹۷۹ میلادی در یک بازیابی و جمع‌بندی ۲۴ مطالعه تحقیقی که سال ۱۹۲۳ تا سال ۱۹۷۹ در خصوص همبستگی تکلیف شب و موفقیت تحصیلی صورت گرفته بود، گزارش داد که "یافته‌ها نه تأثیر تکلیف شب را بر موفقیت تحصیلی تأیید و نه تأثیر آن را تکذیب می‌کنند."^{۹۵}

کاتلر^{۹۶} در سال ۱۹۸۰ میلادی به بررسی ادبیات در خصوص کارآیی تکلیف شب پرداخت و نتیجه‌گیری کرد که "بعضی از انواع منظم تکلیف شب بر موفقیت تحصیلی شاگردان اثر گذاشته است."^{۹۷}

پرفسور نور^{۹۸} در سال ۱۹۸۱ میلادی پس از تتبعات بسیار و مطالعه کلیه تحقیقات

(بالغ بر ۵۰۰ مقاله) مربوط به تکلیف شب از سال ۱۹۰۰ میلادی تا ۱۹۷۹ اظهار داشت که "ارتباط بین انجام تکلیف شب و موفقیت تحصیلی حل نشده و غیرجواب باقی مانده است."^{۹۹}

استرودر^{۱۰۰} در سال ۱۹۸۴ میلادی به خلاصه کردن و جمع‌بندی یافته‌ها در امر تکلیف شب پرداخته و بیان نموده است که "پژوهش و تحقیقات به ما نمی‌گوید که چه نوع تکلیف شبی برای چه نوع یادگیرنده‌ای مناسب است."^{۱۰۱}

بیل و فویل^{۱۰۲} در سال ۱۹۸۵ میلادی پس از جمع‌بندی کلیه تحقیقات تجربی در خصوص کارآیی تکلیف شب اعلام کردند که "تاکنون ۸۸ تحقیق تجربی از سال ۱۹۰۴ تا سال ۱۹۸۴ صورت گرفته است. از این تعداد، صرفاً ۱۳ تحقیق تجربی تا قبل از واقعه اسپوتنیک^{۱۰۳} یعنی از سال ۱۹۰۴ تا ۱۹۵۷ صورت پذیرفته و واقعه مذکور نقطه عطفی جهت تحقیقات تجربی در امر تکلیف شب گردیده به نحوی که پس از آن ۷۵ تحقیق تجربی تا سال ۱۹۸۴ صورت گرفته است."^{۱۰۴} نتایج تحقیقات انجام گرفته فوق به شرح ذیل است:

الف: ۳۴ تحقیق تجربی نشان می‌دهد که تفاوت با معنایی به نفع تکلیف شب نسبت به سایر روش‌های یادگیری در موفقیت تحصیلی داشته است.

ب: ۶ تحقیق تجربی نشان داد که تفاوت با معنایی سایر روش‌های یادگیری نسبت به نوع تکلیف شب در امر موفقیت تحصیلی داشته‌اند.

ج: ۴۸ تحقیق تجربی نشان داده که تکلیف شب و سایر روش‌های یادگیری نتایج مشابهی را در موفقیت تحصیلی شاگردان بوجود آورده است.^{۱۰۵}

هریس کوپر^{۱۰۶} در سال ۱۹۸۹ میلادی پس از اینکه حدود ۱۰۰ مقاله و ۱۰۰ گزارش مربوط به تکلیف شب را مطالعه کرد، اثرات مثبت و منفی تکلیف شب و زمان مطلوب در مقاطع تحصیلی مختلف را به شرح ذیل جمع‌بندی نمود:

الف: اثرات مثبت^{۱۰۷} تکلیف شب

۱- پیشرفت و یادگیری سریع

۱-۱- بخاطر سپردن بهتر دانش حقایقی^{۱۰۸} و اطلاعاتی

۱-۲- درک بیشتر

۱-۳- تفکر انتقادی بهتر، شکل مفاهیم،^{۱۰۹} پردازش اطلاعات^{۱۱۰}

۱-۴- تقویت و غنی‌سازی^{۱۱۱} برنامه درسی

۲- اثرات تحصیلی بلندمدت

۱-۲- اشتیاق به یادگیری در اوقات فراغت

۲-۲- بهبود طرز تفکر نسبت به مدرسه

۲-۳- عادت به مطالعه و مهارت آموزی

۳- اثرات غیر تحصیلی

۱- ۳- خودراهبری بیشتر^{۱۱۲}

۲- ۳- خود انضباطی بیشتر

۳- ۳- تنظیم بهتر وقت

۴- ۳- کنجکاوی بیشتر

۵- ۳- استقلال بیشتر

۶- ۳- قدردانی بیشتر اولیا از مدرسه و شرکت در فعالیتهای مدرسه

ب: اثرات منفی^{۱۱۳} تکلیف شب

۱- بیزار شدن

۱- ۱- از دست دادن علاقه به مطالب درسی

۲- ۱- خستگی جسمی و روحی (عاطفی)^{۱۱۴}

۳- ۱- محروم شدن از اوقات فراغت و فعالیتهای اجتماعی

۲- دخالت اولیاء

۱- ۲- فشار والدین برای انجام تکالیف و عملکرد خوب

۲- ۲- اغتشاش و گیجی در خصوص تکنیکهای آموزش^{۱۱۵} (تضاد بین روشهای

تدریس معلمان و والدین)

۳- تقلب

۱- ۳- رونویسی تکالیف از سایر دانش آموزان

۲- ۳- واگذار کردن تکالیف به سایر افراد

۳- ۳- افزایش فاصله بین دانش آموزان ضعیف و دانش آموزان ممتاز^{۱۱۶}

ج: فراوانی^{۱۱۷} و مدت زمان مطلوب (بهینه) در انجام تکالیف اجباری در مقاطع تحصیلی

کوچک^{۱۱۸} توصیه می‌کند که در تمام پایه‌ها و کلاسهای درسی باید تکلیف اجباری و به شرح

ذیل داده شود:

۱- از کلاس اول تا کلاس سوم ۱ تا ۳ تکلیف شب در هفته که هر یک قریب ۱۵

دقیقه طول می‌کشد.

۲- از کلاس چهارم تا کلاس ششم ۲ تا ۴ تکلیف شب در هفته که هر یک ۱۵ تا ۴۵

دقیقه طول می‌کشد

۳- از کلاس هفتم تا کلاس نهم ۳ تا ۵ تکلیف شب در هفته که هر یک ۴۵ تا ۷۵

دقیقه طول می‌کشد.

۴- از کلاس دهم تا کلاس دوازدهم ۴ تا ۵ تکلیف شب در هفته که هر یک ۷۵ تا

۱۲۰ دقیقه طول می‌کشد.^{۱۱۹}

در پایان مطالعات کوپر^{۱۲۰} این چنین نتیجه می‌گیرد که "مطالعه من در خصوص حوزه

معرفتی تکلیف شب نشان داد که تکلیف شب به عنوان یک ابزار آموزشی مقرون به صرفه

است و باید اهداف مختلفی را در پایه‌ها و کلاسهای مختلف تحقق بخشد و انتظار ما در

خصوص کارآیی آن به ویژه در کوتاه مدت و در مقطع ابتدایی نباید افزون از حد باشد. تکلیف شب باید یکی از روشها و نگرشهایی باشد که ما مانند بازی فوتبال و فعالیت پيشاهنگی بکار می‌گیریم تا به فرزندانمان نشان دهیم که یادگیری در هر جایی می‌تواند صورت گیرد.^{۱۲۱} بالاخره، یکی از آخرین تحقیقات (۱۹۹۰) که در صدد ترسیم کارآیی تکلیف شب برآمده، تحقیق پرفسور دوپل و باربر^{۱۲۲} است که با حمایت مالی انجمن تعلیم و تربیت ملی در کشور آمریکا صورت گرفته است. در این تحقیق پژوهشگران از تکلیف شب به عنوان یک تجربه یادگیری نام برده، پس از جمع‌بندی کلیه تحقیقات انجام شده در خصوص اثرات تکلیف شب بر موفقیت تحصیلی، چنین نتیجه‌گیری می‌کنند:

"تحقیق در خصوص تکلیف شب در بهبود موفقیت تحصیلی، هنوز ناقص و ناکافی است. در حالیکه بعضی از مطالعات مبین آنند که چنین بهبودی از انجام تکلیف شب عاید می‌شود. معذالک به همان تناسب و تعداد مطالعات دیگری، هیچ ارتباط قابل توجهی بین تکلیف شب و بهبود موفقیت تحصیلی نشان نمی‌دهند.

نقش تکلیف شب به عنوان یک حلقه ارتباطی بین خانه و مدرسه امری اساسی و حیاتی است. تکلیف شب می‌تواند به عنوان وسیله‌ای جهت ارتباط مابین والدین، دانش‌آموز و معلم به کار گرفته شود. بهر حال تکالیف نامناسب و مبهم می‌توانند به عنوان منشأ بروز خصومت مابین والدین، معلم و شاگرد گردند. بنابراین ضروری است که معلمان بیشترین تلاش خود را به کار گیرند تا مطمئن شوند که تکلیف شب:

۱- لازم و مفید باشند

۲- با توانایی و رشد دانش‌آموزان تناسب داشته باشند

۳- بخوبی تشریح شده و انگیزه لازم را فراهم آورند

۴- و به صراحت توسط دانش‌آموز و والدین فهمیده و درک شوند.^{۱۲۳}

آنگاه دوپل و باربر^{۱۲۴} (۱۹۹۰) با توجه به مطالعات عمیق خود در حوزه معرفتی تکلیف شب و جمع‌بندی کلیه تحقیقات، اصول و راهنمائیهای اساسی ذیل را به عنوان یک خط مشی علمی، جهت معلمان ارائه می‌دهند که در اینجا به اختصار به آنها اشاره می‌گردد.

۱- "در سالهای اولیه تحصیل^{۱۲۵} تکلیف شب سستی^{۱۲۶} کارآیی چندانی ندارد. لذا باید بندرت از آنها استفاده کرد.

۲- در کلاسهای دوره ابتدایی بخش اعظم تلاش و وقت باید صرف ایجاد عادات مطالعه و مهارت‌های یادگیری گردد.

۳- در کلیه مقاطع تحصیلی وقت بیشتری باید صرف مطالعه مستقل شخصی^{۱۲۷} و تحقیق هدایت شده^{۱۲۸} گردد.

۴- هدف همه انواع یادگیری باید "یادگیری چگونه آموختن"^{۱۲۹} باشد. برای تأمین این هدف تکالیف باید:

الف: بر آزادی و نوآوری دانش‌آموز تأکید داشته باشد

- ب: تا حد امکان انفرادی باشد
- ج: در صورت امکان با تفکر و گرامتنوع^{۱۳۰} و با تخیل همراه باشد
- د: آموختن محتوی و مهارتها را به دیگران مد نظر قرار دهد
- ۵- هدف تکلیف شب باید روشن و برای دانش آموزان با اهمیت باشد.
- ۶- تحقیق و تجربه نشان می دهد که:
- الف: دانش آموزان برجسته بیشتر علاقمندند که تکالیف روزمره را انجام دهند ولی منفعتی از آن عایدشان نمی گردد.
- ب: دانش آموزان ضعیف تکالیف روزمره را با اکراه انجام می دهند ولیکن منفعت بیشتری از آن عایدشان می شود.
- بنابراین برای دانش آموزان ممتاز باید مطالعه مستقل شخصی و پروژه‌هایی به عنوان تکلیف شب تعیین شود و برای دانش آموزان ضعیف از تکالیف تمرینی و آماده سازی استفاده گردد.
- ۷- تکلیف شب انجام شده باید تصحیح شود و مورد تحسین قرار گیرد و مهم تلقی گردد.
- ۸- باید برای تکالیف انجام شده یک پرونده تنظیم شود.
- ۹- برای کلیه دانش آموزان، به ویژه برای دانش آموزان ممتاز باید فرصتهای انجام پروژه‌های طویل‌المدت فراهم شود و تلاش گردد تا خود آنها در طراحی پروژه‌ها نقش داشته باشند.
- ۱۰- وقت دانش آموزان باید مورد بررسی و مذاقه قرار گیرد. و تکالیف با عنایت به این وقت، داده شود. مؤثرترین روش برای تحقق این امر، تلفیق تکالیف به صورت یک لیست واحد بین معلمانی است که دروس نزدیک به هم را تدریس می کنند.
- ۱۱- اهمیت تکلیف شب در برقراری ارتباط خانه و مدرسه باید کاملاً شناخته شود و در صورت امکان والدین همواره در جریان انواع تکالیف و میزان آن قرار گیرند. هر قدر مدرسه و خانه مسئولیت آموزش کودکان را بیشتر با هم تقسیم و شریک شوند، به همان اندازه همکاری مابین آنها به منظور توسعه و اجرای یک برنامه آموزش، مؤثر و کارآمدتر خواهد بود.^{۱۳۱}
- و سرانجام تحقیقات پرفسور فویل^{۱۳۲} در خصوص کارآیی تکلیف بسر موفقیت تحصیلی دال بر اجرای یک خط مشی ۵ مرحله‌ای است که می تواند به عنوان راهنمای عمل در فرایند تعلیم و تربیت مورد استفاده واقع گردد.
- ۱- "تکلیف شب باید به طور منظم ارائه شود.
- ۲- تکلیف شب باید صراحت و روشنی داشته باشد.
- ۳- به طور یقین جمع آوری شود.
- ۴- بلافاصله نمره گذاری گردد.

۵- و فوراً به دانش‌آموزان عودت داده شود. "۱۳۳"

اگرچه این رهنمودها و سایر راهنماییهای مذکور به قول پرفسور دوپل و یازیر^{۱۳۴} نمی‌توانند موفقیت یک برنامه تکلیف شب را به طور کامل تضمین کنند، معذالک خواهند توانست تکلیف شب را به جای یک کار بیهوده، پرمشقت، تکراری و اضطراب‌زا، به یک تجربه یادگیری مفید و با معنا در فرایند تعلیم و تربیت مبدل سازد. "۱۳۵"

نتیجه‌گیری و توصیه‌های کاربردی

الف: نتیجه‌گیری

مرور بر ادبیات حوزه معرفتی تکلیف شب به ما نشان داد که تکلیف شب می‌تواند هم به عنوان یک عامل مشقت‌بار، بیهوده و اضطراب‌زا و هم به عنوان یک فعالیت یادگیری که منجر به تجربه مفید، با معنا در فرایند تعلیم و تربیت گردد، بکار برده شود. آموختیم که قدمت تحقیق نظری در خصوص تکلیف شب، به سال ۱۸۴۲ و قدمت تحقیق تجربی به سال ۱۹۰۴ میلادی بازمی‌گردد.

بررسی سیمای تاریخی حوزه ادبیات تکلیف شب نشان داد که مفاهیم و اهداف محوری در امر تکلیف شب در بستر فرایند و روند تاریخی متأثر از عوامل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و تکنولوژیکی بوده است. دیدیم که در اوایل قرن بیستم از تکلیف به عنوان ابزار ورزش ماهیچه ذهن انسان یاد کرده و در اوایل دهه ۶۰ به منظور کسب دانش بیشتر در رقابت تکنولوژیکی مورد استفاده و تبلیغ واقع گردیده است. طرز تلقی فوق در اوایل دهه ۱۹۹۰ چرخش آموزشی پیدا نموده و از آن به عنوان پشتوانه تقویت یادگیری، عامل فعالیت آموزشی و ایجاد تجربه مفید و با معنا یا هر دو تحلیل نموده‌اند.

جمع‌بندی تحقیقات در جهان معاصر نشان داد که مفاهیم بسیار اما متضادی در خصوص کارآیی تکلیف شب در امر موفقیت تحصیلی در حوزه معرفتی علوم تربیتی موجود است.

ما شاهد رشد و بالندگی ادبیات در حوزه معرفتی تکلیف در امر طبقه‌بندی انواع تکلیف شب توسط متخصصان بوده و آموختیم که تکالیف تمرینی در صدد تثبیت و تقویت دانش و مهارت و عادت بوده‌اند. تکالیف آماده‌سازی به عنوان ابزار آمادگی دانش‌آموزان با دروس و مباحث روز(ها) بعد به حساب می‌آمده است. تکلیف بسطی نیز در پی ایجاد تحرک تربیتی از مدخل‌گاه کارهای مدرسه و تداوم فراسوی آنها در منازل از طریق انجام پروژه‌ها، تکالیف تکمیلی و انجام حل مسائل بوده است و سرانجام تکالیف اخلاقی این فرصت تربیتی را برای دانش‌آموزان فراهم آورده که با عنایت به رغبت‌ها، علائق و استعدادها بتواند از سلف سرویس تربیتی دست به‌گزینش و خلق راههای جدید و

ترکیبی با عنایت به مواد آموخته شده در مدرسه زده، قدرت خلاقیت، ابتکار شخصی، تخیل و خودراهبری را فزونی بخشد. آموختیم که در حوزه معرفتی تکلیف شب اهدافی چون تمرین، شرکت فعال در امر یادگیری، فراهم آوردن زمینه‌های رشد شخصی، ایجاد روابط متقابل، آموختن مقررات و خط‌مشیها، ایفای نقش روابط عمومی و بالاخره به عنوان عامل تنبیه روانی مترتب بوده و می‌باشد.

در خصوص کارآیی تکلیف شب بر امر موفقیت تحصیلی، برخی از مطالعات این ارتباط را نشان داده و بعضی دیگر از مطالعات، بیانگر هیچ ارتباط قابل توجهی در این خصوص نیستند، معذالک نقش تکلیف شب به عنوان یک حلقه ارتباطی بین خانه و مدرسه انکارناپذیر است و تکلیف شب می‌تواند به عنوان وسیله‌ای جهت ارتباط آکادمیکی و فراسوی آن مابین والدین، شاگرد و معلم به کار گرفته شود و اگر تکلیف شب با عنایت به بافت و زمینه‌های یادگیری در هر منطقه صورت گیرد می‌تواند به عنوان یک تجربه مفید یادگیری در فرایند تعلیم و تربیت به حساب آید.

ب: توصیه‌های کاربردی

با عنایت به مطالعات و جمع‌بندی تحقیقات و با توجه ویژه به مسائل تکلیف شب در کشور توصیه‌های ذیل به عنوان یک خط مشی عملی پیشنهاد می‌گردد تا مورد تعمق تحلیلی صاحبان اندیشه و دست‌اندرکاران امر تعلیم و تربیت واقع گردد.

۱- کلیه معلمان و کارشناسان کتب درسی باید به طور منسجم با ادبیات حوزه معرفتی تکلیف شب آشنا شوند. این امر از طریق گنجانیدن درسی تحت عنوان "ابعاد و مسائل تکلیف شب" می‌تواند در برنامه تربیت معلم و در دروس اختصاصی دیگر تدوین و ارائه گردد.

۲- به منظور هماهنگی کامل در خصوص بهینه کردن تکلیف شب، در مقاطع مختلف تحصیلی در سطح کشور پیشنهاد تدوین و تألیف یک راهنمای عمل^{۱۳۱} به وسیله وزارت آموزش و پرورش قویاً توصیه می‌گردد.

۳- توصیه می‌گردد جدول انجام تکلیف شب به صورت یک برنامه هفتگی در کلیه مدارس به مورد اجراء در آید و این موجد هماهنگی ایجاد سیاست توازن در امر تکلیف شب با عنایت به اوقات فراغت شاگردان می‌گردد.

۴- پیشنهاد می‌گردد در دانشکده‌های علوم تربیتی، درس خاصی تحت عنوان "ابعاد و مسائل تکلیف شب در فرایند تعلیم و تربیت" به صورت واحد نظری و عملی تدوین و موجبات غنای ذهنی و عمل دانشجویان علوم تربیتی را فراهم سازند.

۵- پیشنهاد می‌گردد تنوعی از انواع تکالیف یعنی تمرینی، آماده‌سازی، بسطی و خلاقیتی در مدارس ارائه گردد تا زمینه‌های چگونگی راه دانستن در شاگردان ایجاد و تقویت گردد.

۶- پیشنهاد می‌گردد که معلمان از اهداف تکالیف، همچون زمینه‌های رشد شخصی،

ایجاد روابط حسنه بین والدین و شاگرد، مدیریت زمانی توسط شاگرد، خودانضباطی و خودراهبری، کمال استفاده را برده، از طریق ایجاد فرصتهای تربیتی، تکالیف شب را به صورت مطالعات مستقل و انجام پروژه‌های کوچک، ارائه داده، از این طریق زمینه بهبود موفقیت آموزشی و رشد ابعاد شخصیت شاگردان را فراهم سازند.

۷- قویاً توصیه می‌گردد که تکلیف شب نباید به عنوان وسیله‌ای جهت تنبیه قلمداد گردد زیرا نتایج این کار زجرآور و کسل‌کننده، موجبات رکود ذهنی، بیزار شدن، خستگی روحی و عاطفی و محروم شدن از اوقات فراغت شاگردان می‌گردد. و خلاصه اینکه این امر موجب دخالت و کنترل بیهوده معلم بر زمان اختصاصی که باید در اختیار شاگرد باشد می‌گردد.

۸- جمع‌بندی مطالعات در خصوص زمان مصروفه و میزان تکلیف شب در مدارس در مقاطع پیش دبستان، دبستان، راهنمایی و متوسطه در بخش کارآیی این مقاله آمده است، معذالک قویاً پیشنهاد می‌گردد در هر مدرسه یا در هر منطقه در مقاطع مختلف تحصیلی یک "کمیته تکلیف شب" متشکل از معلمان، والدین، پدران و شاگردان در خصوص تدوین میزان بهینه زمان مصروفه و حل معضلات آن تشکیل گردد.

۹- توصیه می‌گردد معلمان یک پوشه و پرونده (کارنامه تکلیف شب) برای تکالیف انجام شده تنظیم نموده، دقیقاً فعالیتهای آموزشی منبث از انجام تکلیف شب را در آن ضبط کنند و به عنوان ابزاری جهت رفع ضعفها و تقویت تواناییها مورد استفاده قرار دهند.

۱۰- معلمان می‌توانند از تکلیف شب به عنوان ابزار آموزشی در ارتباط آکادمیکی، عاطفی و روحانی با والدین و شاگردان استفاده کرده، زمینه‌های مشارکت متقابل والدین و شاگردان را در خصوص تقسیم مسئولیت‌پذیری انجام تکلیف شب فراهم آورند.

۱۱- قویاً توصیه می‌گردد که:

الف: تکلیف شب به طور منظم و منسجم با بیان دلایل وجودی آن ارائه گردد.

ب: تکلیف شب باید به طور دقیق، روشن و به صراحت مشخص گردد.

ج: تکلیف شب باید پس از انجام، جمع‌آوری و مورد ملاحظه خاص قرار گیرد.

د: بلافاصله تصحیح، ارزش‌گذاری و در صورت امکان و صلاح (در ارتباط با موقعیت) نمره‌گذاری گردد.

ه: و بلادرتنگ به دانش‌آموزان نتایج و بازخورد امر منعکس گردد.

امید است که این پژوهش بتواند تکلیف شب را در محافل علوم تربیتی کشور به عنوان یک پدیده بسیار حیاتی، جدی، گسترده و در عین حال غامض معرفی و محرک تحقیقات نظری و تجربی محققان خودی جهت راهیابی و راهگشایی این معضل تربیتی برای دست‌اندرکاران آموزش و پرورش فراهم آورد، بدان امید که اهداف و اشکال تکالیف تنبیهی به زباله‌دان تربیتی سپرده گردد و در مدارس جمهوری اسلامی تکلیف شب به عنوان یک فعالیت تجربه‌زا بکار برده شود.

زیر نویسها

- 1 - Educational Resources Information Center (ERIC)
- 2 - Current Index to Journals in Education (CIJE)
- 3 - Resources in Education
- ۴ - آلین تافلر Alvin Toffler عصر کامپیوتر و الکترونیک را موج سوم خوانده است.
- 5 - Jack Sonvile . Help with Homework: Telephone Hotline. (Homework Hotline) ERIC, Document 1985 . Vol. 20 , No 6 . P.30 ED 252825
- 6 - Harrey Foyle Homework . **Some Implication For Education Program** Presented at the Annual Meeting of Mid - Western Educational Research Association . (Chichago Oct . 1987), P . 2
- 7 - Gordon
- 8 - Harrey Foyle , OP . Cit., P. 2
- 9 - Mental exercises
- 10 - Harris Cooper. **Synthesis of Research on Homework** . Educational Leadership , 46 No 2 (1989) .P.85
- 11 - Experimental Research
- 12 - Harrey Folye , OP.Cit. P.2
- 13 - Ladies Home Journal
- 14 - Harrey Folye,OP.Cit.P.2
- 15 - F.S.Breed. **Measured results** of supervised study. School Review 27(3-4)(1919)PP.186-204
- 16 - Simmons.**Homework** in watson(Ed.),The Encyclopadia and Dictionary of Education.

- 17 - P.J.Dinapoli.Homework in the NewYork City Elementary Schools , NewYork : Bureau of Publication teachers College.columbia university 1937
- 18 - Practice
- 19 - Dewey
- 20 - The Sources of the Science of Education
- 21 - The Scientific Method
- 22 - Edward Thorndike
- 23 - Franklin Bobbitt
- 24 - W.W.Charters
- 25 - Henry Harap
- 26 - Elliot Eisner , The Educational Imagination: on the Design and Evaluation of School program . NewYork : Mac Millan publishing company.(1985) P.10
- ۲۷- البته بعدها جان دیویی در خصوص حاکمیت مطلق روش علمی تجدیدنظر کرده و بعد هنری تعلیم و تربیت را نیز مهم قلمداد نموده و بر آن تأکید ورزیده است.
- 28 - Otto
- 29 - Harris copper, op.P.85
- 30 - Extra - curricula activities
- 31 - Sputnik 1
- 32 - Woods Hole Conference
- 33 - Cape-cod
- 34 - Copper
- 35 - Harris copper, op.cit.P.85
- 36 - Sputnik 1
- 37 - Renaissance
- 38 - Metal health
- 39 - Means-ends
- 40 - Academic Excellence
- 41 - Knorr's synthesis of Homework Research and Related issues. Paper presented at meeting of Lehigh chapter of phi Delta Kappa, Lehigh penna, 1981.p.14
- 42 - Illich
- 43 - Dr.Bell
- 44 - Nation at Risk
- 45 - Knorr

46 - Friesen

47 - Reckards

48 - Strother

49 - Baily and Foyle

50 - Cooper

51 - Doyle and Barber

۵۲ - عبدالرحمن صفارپور، گزارش بررسی نحوه برخورد معلم، کتابهای درسی و دستورالعملهای صادره از سوی وزارت آموزش و پرورش با مسئله تکلیف شب دانش آموزان در پایه‌های اول، دوم، سوم دوره ابتدایی شهر تهران. استاد راهنما دکتر علی اکبر سیف. سال ۱۳۷۰ ص ۲۰- ۱۷

53 - Epstein

54 - Practice

55 - Participation

56 - Personal Development

57 - Parent-child Relations

58 - Lee and Pruitt

59 - Jackson Lee, and Wayne Pruitt. Homework Assignments: Classroom Games for Teaching Tools. clearing House. 53,no.1(sept-1979)31-35.

60 - Practice

61 - Preparation

62 - Extension

63 - Creativity

64 - Doyle and Barber

65 - Mary Anne E.Doyle and Besty S. Barber. Homework as a Learning Experience:National Education Association.(1990).P.10

66 - Doyle and Barber

67 - Ibid.PP.11-12

68 - Ibid.PP.11-12

69 - Extension

70 - Foyle and Bailey

71 - Harvey Foyle and Gerald Bailey.Homework in the classroom: Can it Make a Difference in student achievement. A paper Presented at the 40 the Annual Conference of ASCD.1985 PP-2-7

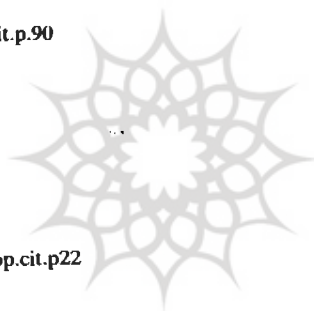
72 - Ibid.PP.2-7

73 - Doyle and Barber

- 74 - production
- 75 - Reproduction
- 76 - Doyle and Barber.op.cit.12-13
- 77 - Advancced organizer
- 78 - Foyle
- 79 - Concepts
- 80 - skills
- 81 - Honnibell
- 82 - Foyle and Baily op.cit.pp12-7
- 83 - Doyle and Barber
- 84 - Doyle and Barber p.2
- 85 - Harvey Foyle .op.cit.p.2
- 86 - Goldstein
- 87 - Harvey Foyle ,op.cit.p.2
- 88 - Hedges
- 89 - David England and joannis Flatley Homework and why.by the phi Delta Kappa. Educational Foundation, Blomington,Indiana(1985).P.B
- 90 - Leonard
- 91 - Harvey Foyle ,op.cit.p.2
- 92 - Good
- 93 - Knorr.op. cit.p.13
- 94 - Friesen
- 95 - Doyle and Barber .op.cit.p.17
- 96 - Couther
- 97 - Harvey Foyle ,op.cit.p.2
- 98 - Knorr
- 99 - Doyle and Barber .op.cit.p.17
- 100 - Strother
- 101 - Harvey Foyle ,op.cit.p.2
- 102 - Bailey and Foyle
- 103 - sputnike 1
- 104 - H.C.Foyle and a.D.Baily A Homework Guide: Winning the Game of student Achievement.Kapa Delta(1985).21(3)pp.68-70

- 105 - Ibid .pp 68-70
- 106 - Harris Cooper
- 107 - Positive effects
- 108 - Factual Knowledge
- 109 - Concept
- 110 - Information processing
- 111 - Enrichment
- 112 - Greater self-direction
- 113 - Negative Effects
- 114 - Physical and Emotional Fatigue
- 115 - Confusion of Instructional techniques
- 116 - Harris Cooper .op.cit.86
- 117 - Frequency
- 118 - Harris Cooper .op.cit.p.90
- 119 - Ibid.p.90
- 120 - Ibid.p.90
- 121 - Ibid.p.91
- 122 - Doyle and Barber
- 123 - Doyle and Barber .op.cit.p22
- 124 - Doyle and Barber
- 125 - Early school years
- 126 - Traditional homework assignments
- 127 - Independent study
- 128 - Guided Research
- 129 - Learning how to learn
- 130 - Divergent thinking
- 131 - Doyle and Barber .op.cit.pp.26-27
- 132 - Ibid.p.27
- 133 - Harvey Foyle .Homework Variety, A way to Educational Excellence. Paper presented at the Annual meeting of the National Council for the social studies 56th, chicago. 1985.pp.22-26
- 134 - Doyle and Barber
- 135 - Ibid .p.27
- 136 - Handbook

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی